

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук М. І. Комогорової
на дисертацію Хребто Тамари Степанівни
«Технологія інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклу
в середній загальноосвітній школі»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання

Дисертаційне дослідження Хребто Тамари Степанівни є помітною подією у науково-педагогічному просторі і, зокрема, у системі загальноосвітньої школи. Адже успішно завершено дослідження, присвячене актуальним проблемам підготовки школярів до сучасного життя, тобто формування в них необхідних компетентностей, а одним із засобів їх формування є *інтеграція навчальних дисциплін* у процесі вивчення предметів гуманітарного та мистецького циклу в середній загальноосвітній школі.

Ідея інтегрованого навчання актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, тобто освіти, спроможної забезпечити кожній людині самотійно досягти тієї чи іншої життєвої цілі, творчо самостверджуватися в різних соціальних сферах.

До того ж, інтегровані уроки у сучасній школі - один з напрямків активних пошуків нових педагогічних рішень із метою більш ефективного й розумного впливу на учнів. Досить часто більшість учнів у процесі навчання не використовують найважливішу інтелектуальну здатність людини - здатність до порівняння, аналізу й класифікації отриманої інформації.

Інтеграційні процеси в освіті спрямовані на реалізацію нових освітніх ідеалів – формування цілісної системи знань і вмінь особистості, розвиток їх творчих здібностей та потенційних можливостей.

Дійсно, протягом останніх років в Україні підготовлено ряд дисертаційних робіт, в яких учені пропонують окремі рішення проблеми

інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклу в середній загальноосвітній школі. Вони стосуються питання формування цілісного світосприйняття учнів на основі інтеграції змісту навчальних предметів середньої школи (О. Аверьянов); організації методики інтегрованих уроків (О. Біляєв); здійснення міжпредметних зв'язків під час інтегрованих занять (О. Алексеєнко); підвищення рівня й міцності знань учнів (Л. Барсука).

Нааявні наукові розвідки вчених безперечно є важливими і такими, що просувають сучасну теорію і практику по шляху оптимізації вказаного процесу. Водночас залишається без належної відповіді питання, яке стало основою дисертаційної роботи Т.С.Хребто. Його суть полягає у розробці технології інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклу в середній загальноосвітній школі.

Дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх та вищих педагогічних закладах» (РК № 200199004104).

Слід підкреслити надзвичайну складність обраної теми, адже вона фокусує в собі, принаймні, три проблеми, кожна з яких, у свою чергу, є вельми складною. Це – проблема інтегрованого навчання, це – інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклу в середній загальноосвітній школі, це – проблема технологічного забезпечення такої інтеграції. Не зважаючи на вказану складність, автору вдалося виконати дослідження на досить високому науковому рівні й отримати значущі результати як теоретичного, так і практичного характеру.

У дисертації коректно й аргументовано, урахувуючи різні точки зору науковців щодо проблеми дослідження, визначено науковий апарат та вибудовано структуру роботи. Дисертантом правильно визначено мету і

завдання, об'єкт і предмет дослідження, чітко сформульовано його гіпотезу; доцільно обрано комплекс науково-педагогічних методів.

Ознайомлення з дисертаційним матеріалом та авторефератом Т. С. Хребто переконує в тому, що автором дослідження виконано значний обсяг пошукової, аналітичної, експериментальної та методичної роботи. Широка джерельна база дисертації (здобувачем опрацьовано 397 наукових праць, із них 11 – іноземними мовами) дала можливість автору здійснити ґрунтовний теоретичний аналіз різних аспектів досліджуваної проблеми.

Дисертація Т. С. Хребто має безсумнівні ознаки *наукової новизни і теоретичного значення*. До теоретичних успіхів та здобутків автора можна віднести наступне. У дисертації подано широкий спектр думок, поглядів, оцінних суджень та міркувань щодо особливостей інтегрованого навчання взагалі, можливостей інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклів у середній загальноосвітній школі зокрема. Автор дослідження достатньо уваги приділив виявленню й аналізу видам й механізмам інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклів у середній загальноосвітній школі та формам реалізації інтегрованого змісту навчання вказаних предметів.

Усе це дозволило дійти цілком обґрунтованих висновків про те, що:

1. Застосування інтегрованого підходу забезпечує цілісність процесу навчання (взаємозв'язок його компонентів, єдність змістовної та процесуальної сторін навчання, міжпредметні зв'язки), взаємозумовленість теоретичної та практичної діяльності учня.

2. Інтеграція змісту навчання розкрито як процес упорядкування системи структурних одиниць змісту навчальних предметів і зв'язків між цими одиницями.

3. Інтеграція змісту навчання здійснюється шляхом злиття в одному синтезованому курсі (темі, розділі, програмі) елементів різних навчальних предметів, злиття наукових понять і методів різних предметів у загальнонаукові поняття та методи пізнання.

Безперечно, особливий інтерес викликає теоретичний матеріал, присвячений обґрунтуванню обґрунтувати технологію інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклів у середній загальноосвітній школі та експериментально перевірити різні способи її реалізації.

Цей матеріал має глибоко продуману концептуальну основу, яку складають інтегрований, системний, холістський; особистісно-діяльнісний, підходи, а також принципи, які дають можливість забезпечити ефективність запропонованої технології. Цілком логічними є пропозиції дисертанта щодо виділення в педагогічній технології інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклів таких компонентів, як: конструювання змісту навчання предметів гуманітарного та мистецького циклів на основі механізмів і принципів інтегрованого підходу з урахуванням вікових особливостей учнів; комплексне використання засобів мистецтва на різних етапах процесу навчання (вивчення нового матеріалу, закріплення, повторення тощо); розробку й використання навчально-методичного забезпечення (форм, методів, засобів) інтегрованого навчання; здійснення педагогічного моніторингу якості інтегрованого навчання школярів.

Можна констатувати, що теоретична складова роботи виконана Т. С. Хребто на досить високому рівні. Це дозволило дисертанту на практиці апробувати запропоновану технологію різними способами, визначити їх вплив на якість навчання школярів. Слід відзначити, що безсумнівною перевагою роботи є проведений дослідником варіативний педагогічний експеримент, який передбачав перевірку візуально-емоційного, процесуально-репродуктивного і комбіновано-творчого способів технологію інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклів.

Експеримент проведено ретельно, достатньо повно описано зміст процедур, за допомогою яких спостерігалися емпіричні факти, зроблений аналіз результатів дослідження підтверджено математичними розрахунками із застосуванням методів математичної статистики, що дозволяє стверджувати про суттєвий позитивний вплив науково обґрунтованих

способів реалізації розробленої технології інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклу в середній загальноосвітній школі на якість навчання школярів.

Вірогідності отриманих результатів сприяла визначена критеріальна база, яка містить такі критерії та показники, як: *мотиваційний* (характер ставлення до навчання та виявлення пізнавального інтересу); *особистісний* (виявлення особистісних якостей, що характеризують пізнавальну активність (навчальна ініціативність і самостійність; навчальна працелюбність), задоволеність умовами і результатами навчання, рівень тривожності); *змістово-діяльним* (рівні навчальних досягнень учнів; здійснення школярами рефлексії навчальної діяльності).

Практична значущість проведеного дослідження полягає в експериментальній перевірці технології інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклів у середній загальноосвітній школі, що вможливує широке впровадження відповідної технології в шкільну практику. Безсумнівно, теоретичними положеннями та практичними напрацюваннями можуть послуговуватися вчителі в навчальному процесі загальноосвітніх шкіл при розробці навчальних програм, навчально-методичних матеріалів, а також педагогічні працівники при укладанні підручників, навчальних посібників й студенти при написанні курсових, дипломних і магістерських робіт. Матеріали дослідження доцільно використовувати в системі підготовки й перепідготовки вчителів.

Схвальної оцінки заслуговує те, що автором розроблено і впроваджено в освітній процес загальноосвітніх шкіл, ліцеїв і гімназій м. Харкова та Харківської області авторської програми інтегрованого спецкурсу «Історія України та образотворче мистецтво в 5 класі середньої школи» та навчально-методичного посібника «Образотворче мистецтво. 5 клас: Тематичне планування та розробки уроків». Не можна не відзначити досить широку апробацію результатів та основних положень дисертаційного дослідження на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях і семінарах, яка

має широкі географічні межі.

Висновки автора чіткі, змістовні, достовірні. Основні положення дисертації ідентичні за змістом автореферату.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційне дослідження Т. С. Хребто, вважаємо за необхідне висловити зауваження, деякі з яких мають дискусійний характер, і побажання:

1. У дисертації варто було б розкрити психологічні особливості учнів молодшого підліткового віку, оскільки в експериментальній роботі брали учні 5-6-тих класів.

2. У дисертації автором широко використовується метод узагальнення, що безумовно, є позитивним і доцільним. Водночас, на наш погляд, узагальнювальні таблиці 1.1 «Розвиток диференціації та інтеграції наук в історико-гносеологічному плані» і таблиці 1.3 «Підходи вчених до визначення суті поняття «міжпредметні зв'язки»» доцільно було б представити в додатках, оскільки їх зміст не є визначальними для вирішення завдань дослідження.

3. У теоретичному розділі представлено різні класифікації навчальної інтеграції. На жаль, із тексту дисертації залишається незрозумілим, як наведені класифікації було враховано в експериментальній роботі.

4. На наш погляд, у підрозділі 2.1 більше уваги слід було приділити аналізу результатів пілотажного дослідження, у тому числі досвіду розв'язання проблеми інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклів у сучасній загальноосвітній школі.

5. Автором здійснено досить ґрунтовний аналіз результатів експериментальної роботи. Водночас доцільним було б показати, як вплинули різні способи реалізації розробленої технології (візуально-емоційний, процесуально-репродуктивний, комбіновано-творчий) на рівень успішності учнів з окремих навчальних предметів досліджуваних циклів.

Проте висловлені зауваження не є принциповими щодо загальної

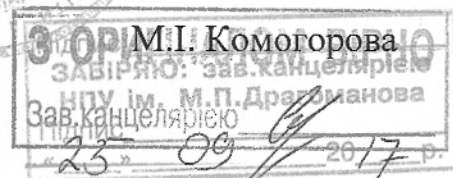
позитивної оцінки дисертації і можуть уважатися як побажання до визначення перспективних напрямів і поглиблення науково-педагогічних досліджень дисертантки.

Дисертаційна робота та автореферат повною мірою висвітлюють зміст і методи науково-педагогічного пошуку Т. С. Хребто переконливо засвідчують високу якість виконаної роботи.

Результати дисертаційного дослідження відображено у 21 публікації (із них 20 – одноосібні), із них: 10 – статті в провідних наукових фахових виданнях, 2 – у міжнародних наукометричних виданнях, 1 – методичний посібник (у співавторстві), 8 – тези доповідей на наукових конференціях.

Отже, актуальність, теоретична та практична значущість, самостійність і завершеність наукової роботи дають підставу вважати, що виконане дисертаційне дослідження «Технологія інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклу в середній загальноосвітній школі» відповідає пп. 11, 13-16 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 березня 2007 р. № 423 із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2009 р. №1197, від 12 вересня 2011 р. №955, а її автор – Хребто Тамара Степанівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання.

Офіційний опонент
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
та методики їх навчання
Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова

Відрук надіслав до спецрезу 26.09.17р.

Учений секретар університету Іванченко С. І. Іванченко